

Keuze uit de aanwinsten van het Rijksprentenkabinet

Omslag: NICHOLAS HILLIARD (Exeter 1547–1619 Londen). Portret van een liggende edelman in een begroeide hof. Miniatuur op perkament, 257 × 173 mm.
Opm.: Eén van Hilliards weinige 'grote' miniaturen, met figuren ten voeten uit. De voorgestelde jongeman is niet Sir Philip Sidney, zoals hij wel genoemd is, maar vrijwel zeker Henry Percy, 9th Earl of Northumberland (1564–1632) (Auerbach, *op. cit.*, p. 122). Deze edelman had de bijnaam The Wizard Earl (tovenaar) vanwege zijn belangstelling in alchemie en natuurkunde. Hij was verder – afgezien van zijn plaats in het politieke leven van zijn tijd – een groot boekenminnaar, bevorderaar der wetenschappen, en volgens eigen zeggen geïnteresseerd in tuinaanleg. Voor Holland heeft zijn portret aparte betekenis omdat hij hier diende als vrijwilliger van 1585 tot 1586 en in November 1600 deelnam aan een aanval op Venlo onder Prins Maurits. Een artikel over deze miniatuur van de hand van Sir Roy Strong, Directeur van het Victoria & Albert Museum in Londen en specialist voor dit onderwerp, is opgenomen in dit nummer van

het Bulletin, op blz. 54.
Litt.: George Vertue, Note Books, vol. IV, in: *The Walpole Society* 24 (1935/36), p. 152; J. Pope-Hennessy, *A Lecture on Nicholas Hilliard*, Londen 1949, pl. 32; Erna Auerbach, *Nicholas Hilliard*, Londen 1961, pp. 118 (afb.), 119–124, 303–304; J. Murdoch, J. Murrell, P. J. Noon, R. Strong, *The English miniature*, New Haven–Londen 1981, pp. 54, 69–70, col. pl. 7.
Herk.: Verz. The Earl of Aylesford (Parkington Hall, Coventry), veil. Christie, Londen 23–7–1937, nr. 45 als portret van een onbekende jongeman; Verz. Dr. N. Beets, veil. Fred. Muller, Amsterdam 9/11-4-1940, nr. 66, met afb., als portret van Sir Philip Sidney; Verz. Dr. M. E. Kronenberg, Rotterdam. Geschen van de Rijksmuseum-Stichting, 1981 (inv. nr. 1981:2).

Afb. 1. WILLIAM HAMILTON (Chelsea 1751–1801 Londen). De toneelspeelster Sarah Siddons als Euphrasia in de *Grecian Daughter*. Zwart krijt, penseel in grijs, 455 × 343 mm.
Opm.: Sarah Siddons, afkomstig uit een familie van toneel-

spelers, vierde in de jaren 1782–1812 triomfen in de rollen van Lady Macbeth, Desdemona, Ophelia en andere thans minder bekende figuren. Zij is vaak door kunstenaars vereeuwigd, onder meer geschilderd door Reynolds, Lawrence en Gainsborough. Hamilton schilderde haar als Isabella in het gelijknamige toneelstuk van Southerne.
Herk.: Covent Garden Gallery Ltd., Londen (Cat. *Winter exhibition*, 1981/82, nr. 44, pl. 8). Aankoop 1982 (inv. nr. 1982:12).

Afb. 2. JOHN ROBERT COZENS (Londen 1752–1797 Smithfield). Italiaans berglandschap met het meer van Nemi, ten zuiden van Rome.
 Aquarel en enig potlood, 368 × 535 mm; op de oude monture i.o. gesigneerd en gedateerd: *John Cozens 1790*. Verso opschrift: *Lake of Nemi*.
Opm.: Er zijn tenminste vier versies bekend van deze aquarel, maar deze is de enige die gedateerd is. Waarschijnlijk is zij identiek met de aquarel die vermeld wordt door C. F. Bell en Th. Girtin (The drawings and sketches of John

Robert Cozens, *The Walpole Society* 23 (1934/35), nr. 142) als bezit van Mrs. Arthur Clifton. Andere versies zijn in het V. & A. Museum te Londen, Yale Centre for British Art, New Haven en op de veiling Sotheby, Londen 18-3-1982, nr. 173, met afb.
Litt.: Andrew Wilton, *The Art of Alexander and John Robert Cozens*, New Haven 1980, onder nr. 133.
Herk.: Mrs. Arthur Clifton (?); The Leger Galleries Ltd., Londen. Aankoop 1982 (inv. nr. 1982:16).

Afb. 3. JOHN SELL COTMAN (Norwich 1782-1842 Londen). Binnenhaven en kade te Fécamp. Potlood, penseel in bruin, 258 × 443 mm, links onderaan gesigneerd en gedateerd: *J. S. Cotman 1818*, onderschrift: *Inner Harbour & Quay at Fecamp-2*.
Opm.: Cotman bezocht Normandië in 1817, 1818 en 1820. Op deze reizen maakte hij honderden, deels met bruine inkt gewassen, potloodtekeningen, vooral landschappen en architectuur. Van een aantal van deze werden later etsen en aquarellen gemaakt. Volgens de tot dusver bekende bronnen bezocht Cotman Fécamp in 1817 en 1820. Het jaartal op onze tekening wijst erop, indien er geen vergissing in het spel is, dat Cotman ook in 1818 deze plaats aan de Normandische kust bezocht. Een tweede tekening van Fécamp wordt bewaard in het Norwich Castle Museum (Rajnai, *op.cit.*, nr. 25, waar nog enkele andere worden vermeld).
Litt.: Miklos Rajnai, *John Sell Cotman, Drawings of Normandy in Norwich Castle Museum*, Norwich 1975.
Herk.: Mogelijk veiling van de kunstenaar, Christie, Londen

1-5-1824, nr. 21: *Cliffs at Fécamp, and a view of the Inner Harbour and Cliffs, ...*; Kunsthandel Spink & Son Ltd., Londen (Cat. Spink 1982, nr. 53, afb. p. 19). Aankoop 1982 (inv. nr. 1982:68).

Afb. 4. WILLIAM LEIGHTON LEITCH (Glasgow 1804-1883 Londen). Schotse den. Aquarel over een potloodschets op kardoespapier, 315 × 379 mm.
Herk.: Verz. Sir Hugo Moncrieff; Fry Gallery, Londen. Aankoop 1982 (inv. nr. 1982:1).

Afb. 5. LOUIS DE BOULOGNE (Parijs 1654-1733). Academiëstudie van zittend mannelijk naakt, met opgeheven rechterarm. Zwart en wit krijt op blauw papier, 500 × 333 mm.
Herk.: Verz. Prof. Dr. J. G. van Gelder, Utrecht. Aankoop van de erven via kunsthandel S. Nijstad, Den Haag, 1982 (inv. nr. 1982:8).

Afb. 6. JEAN DEMOSTHENE DUGOURC (Versailles 1749-1825 Parijs). Decoratief ontwerp, met klassieke en Egyptische motieven, arabesken, medaillons e.d., gevat in een strak kader. Pen in grijs, penseel in grijs, zwart en kleuren; met brede zwarte kaderrand, 816 × 443 mm. Opschrift: *Ce dessin commencé à Paris en l'année MDCCXXXVII a été terminé à Madrid en l'année MDCCCVIII J. Demosth. Dugourc. architecte. Inv. Dell.* Opschrift verso: *Ce dessin a été commencé à Paris en 1787 et terminé à Madrid en 1808 par J. Demosth. Dugourc architecte du Roi Joseph Napoleon.*
Herk.: Verz. A. Sigwalt, veiling F. Muller, Amsterdam 11/14-6-1912, nr. 867, met

afb.; Verz. Prof. Dr. J. G. van Gelder, Utrecht. Aankoop van de erven via kunsthandel S. Nijstad, Den Haag, 1982 (inv. nr. 1982:10).

Afb. 7. SALOMON DE BRAY (Amsterdam 1597-1664 Haarlem). Ontwerp voor een zilveren schaal, waarvan de rand gedecoreerd is met een doorlopende voorstelling van putti, die zich bezighouden met de wijnbouw. Op een schaal gesigneerd en gedateerd *SDB(in een)ray 1647*. Pen in bruin, penseel in grijs, diam. 312 mm.
Herk.: Kunsthandel C. G. Boerner, Düsseldorf (*Neue Lagerliste* 60, 1972, nr. 7); Verz. Prof. Dr. J. G. van Gelder, Utrecht. Aankoop van de erven via kunsthandel S. Nijstad, Den Haag, 1982 (inv. nr. 1982:7).

Afb. 8. GOVERT FLINCK (Kleef 1615-1660 Amsterdam). Zittend vrouwelijk naakt. Zwart en wit krijt, penseel in bruin op blauw papier, 240 × 390 mm. Rechts onderaan gesigneerd en gedateerd *G. Flinck f. 1643*.
Litt.: J. W. von Moltke, *Govaert Flinck*, Amsterdam 1965, nr. D 220.
Herk.: Verz. Johann Heinrich Beck-Dessau, veiling Hollstein & Puppel, Berlijn 27-3-1922, nr. 531, afb. p. VII; Verz. Tony Straus-Negbauer (L.2459^a), veiling Cassirer & Helbing, Berlijn 25-11-1930, nr. 44, afb. p. XII; Verz. Dr. N. Beets, Amsterdam; Veiling F. Muller, Amsterdam 19-10-1943, nr. 25; Verz. P. de Boer, Amsterdam. Geschenk van mevrouw M. Bauer de Boer-van Kollenburg, Hergiswil, 1982 (inv. nr. 1982:76).

Afb. 9. MATTHEUS TERWESTEN (Den Haag 1670-1757 Den

Haag), naar AUGUSTINUS TERWESTEN.

Hercules op de tweesprong. Rood krijt met wit gehoogd, 640 × 519 mm. Verso opschrift met potlood: *De sterckte gaet inde weghdt van de dughdt en verachdt de drifte des vlees soodat de voorsichtigheydt haer van..... /A. Terwesten. by d Raesheer Menter/1687.* pen in bruin: *A. Terwesten.*

Opn.: Deze tekening behoort tot een groep van ca. vijftig tekeningen van A. en M. Terwesten, die in 1982 door de Haagse Academie van Beeldende Kunsten werd verkocht en dankzij een anonieme schenker voor het Rijksprentenkabinet kon worden verworven. Met de raadsheer Menter of Munter is waarschijnlijk bedoeld Mr. Jan Munter Heer van Zanen en Raaphorst (1634–1713), die van 1674 tot zijn dood raadsheer in het Hof van Holland, Zeeland en West Friesland was (J. E. Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578–1795*, deel II, Haarlem 1905, p. 626).

Litt.: J. van Roekel, P. Knolle, M. van Delft, *Haags Naakt. Geschiedenis van het tekenen naar naakt model op de Haagse Academie van Beeldende Kunsten*, z. pl., 1982, p. 6, afb. 6.

Herk.: Veiling nalatenschap Mattheus Terwesten, 's-Gravenhage, Confrerie-Kamer van Pictura, 20-9-1757, waarschijnlijk in portefeuille D, nr. 9: *Agt capitaale Teekeningen van denzelven* (sc. M. Terwesten), *na het Schilderwerk, door A. Terwesten gemaakt voor de raadsheer Munter*; Veiling Collections M. et S., Fr. Muller, Amsterdam 12-12-1908, waarschijnlijk nr. 2933, XIV: *La Force, la Prudence et la Vertue* (samen met 49 andere bladen gekocht door Fr. Muller); Academie van Beeldende Kunsten, Den Haag.

Geschenk N. N., 1982 (inv. nr. 1982:19).

Afb. 10. CORNELIS TROOST (Amsterdam 1697–1750 Amsterdam).

Zelfportret (?) ten voeten uit, staande bij een tafel met opengeslagen kunstboek en in de linkerhand een tekening ophoudend.

Potlood, zwart krijt, penseel in kleuren, 630 × 520 mm. Rechts onderaan in rood gesigneerd en gedateerd: *C. Troost 1741.*

Opn.: De tekening die wordt opgehouden laat de figuur van Beslikte Swaantje zien, uit het gelijknamige toneelstuk van Abr. Allwijn en komt overeen met Troost's tekening die nu wordt bewaard in het K.O.G. te Amsterdam (J. W. Niemeijer, *Cornelis Troost*, Assen 1973, nr. 301). Deze tekening is ook 1741 gedateerd.

Litt.: Niet vermeld bij J. W. Niemeijer, *Cornelis Troost*, Assen 1973.

Herk.: Veiling Versailles, 29-11-1981, nr. 28, met afb. als *l'amateur de dessin*; Kunsthandel Ad. Stein, Parijs. Aankoop 1982 (inv. nr. 1982: 69).

Afb. 11. AERT SCHOUMAN (Dordrecht 1710–1792 Den Haag).

Landschap bij Windsor. Aquarel, 140 × 198 mm. Verso opschrift: *Dit heb ik geteekent uyt het logement 't witte hert te windsor. 1765.*

Opn.: Het jaartal in het opschrift lijkt oorspronkelijk 1766 te zijn geweest. Dit komt ook voor op een gesigneerde aquarel van Schouman die op 21-2-1978, nr. 250, te Londen bij Christie werd geveild en waarschijnlijk identiek is met de tekening die op 4-3-1930, nr. 862 te Amsterdam onder de hamer kwam. De tekening vertoont hetzelfde gezicht uit Het witte hert. Schouman

bezoekt Engeland tweemaal, behalve in 1766 ook in 1775. *Litt.*: J. W. Niemeijer, *Aert Schouman in Kassel*, Documentatieblad werkgroep 18e eeuw, 1975, p. 3/4.

Herk.: Verz. A. A. de Zeeuw, Bennebroek; Kunsthandel Rob Kattenburg, Aerdenhout. Aankoop 1982 (inv. nr. 1982:17).

Afb. 12. JOHANNES JELGERHUYS (Leeuwarden 1770–1836 Amsterdam).

Straatgezicht met 17de eeuwse huizen in Amersfoort. Zwart krijt, penseel in grijs en kleuren, 262 × 341 mm. Verso gesigneerd en onderschrift: *in Amersfoort/1825/J. Jelgerhuis Rz.*

Opn.: Het opschrift aan de achterzijde identificeert niet alleen het stadsgezicht van de tekening zelf, maar tegelijkertijd ook dat van een schilderij in het Rijksmuseum (A1054) dat vroeger in de catalogi beschreven werd als: *Stadsgezicht in Delft.*

Herk.: Geschenk van de heer M. Aronson te Amsterdam ter nagedachtenis aan zijn echtgenote mevrouw A. M. Aronson-Stigter, 1982 (inv. nr. 1982:13).

Afb. 13. WILLEM DE FAMARS TESTAS (Utrecht 1834–1896 Arnhem).

Schetsboek van een reis naar Egypte. Potlood en aquarel op blauw papier, 185 × 270 mm, 28 bladen.

Herk.: Geschenk van Drs. M. Jonker ter gelegenheid van het afscheid van mej. L. C. J. Frerichs, 1981 (inv. nr. 1981:91).

Afb. 14. MATTHIJS MARIS (Den Haag 1839-1917 Londen). Jong paar.

Zwart krijt, penseel in grijs, bruin en wit, ca. 545 × 360 mm.

Opn.: De tekening maakt deel

uit van een groep die in 1980 en 1981 werd verworven en waarbij zich een voorstudie voor deze tekening bevond. *Herk.*: Verz. Ernst D. Fridlander, Londen; Verz. mevrouw L. Schulte Nordholt-Leclercq, Amsterdam. Aankoop 1982 (inv. nr. 1982:11).

Afb. 15. JUSTE DE JUSTE (Tours 1505-1559 Tours). Piramide van zes mannen, ca. 1540.

Ets, 258 × 202 mm. Gesigneerd JUSTE (?).

Opm.: Deze prent is er één van een serie van vijf, waarin telkens zes of zeven naakte mannen als acrobaten, op een extravagante wijze gymnastische piramiden vormen. Een verklaring van de betekenis van deze prenten is (nog) niet gevonden. Naast de genoemde prenten, bestaat er nog een reeks van twaalf kleine bladen, waarop telkens één, niet minder bizarre, naakte mannenfiguur is afgebeeld. Het monogram op de prent, dat als Juste kan worden gelezen, kan verbonden worden met een Franse beeldhouwer uit een Florentijnse familie, die als helper van Rosso meewerkte aan de decoraties in het koninklijk kasteel in Fontainebleau. Over deze identificatie bestaat evenwel, evenmin als over de datering van de prenten, enige zekerheid. Tot nu toe ontbrak het werk van deze raadselachtige kunstenaar in het Rijksprentenkabinet.

Litt.: H. Zerner, *École de Fontainebleau-gravures*, Parijs 1969, (p. xxxiii-xxxiv), J. J. 2. *Herk.*: Afkomstig uit een verzameling van 5187 prenten, ca. 1810 bijeengebracht in een exemplaar van Strutt's *Biographical Dictionary of Engravers*, Londen 1785-96, gebonden in 32 delen, in band 29 tussen blz. 354-5 als werk van Antonio Tempesta (Veiling

Christie, Londen 30-6-1982, nr. 29). Aankoop uit het F. G. Wallerfonds, 1982 (inv. nr. 1982:242).

Afb. 16. JEAN MIGNON (werkzaam tussen ca. 1535-1555) naar ontwerp van LUCA PENNI (?) (Florence 1500/04-1556 Parijs).

Abraham's offer, ca. 1547. Ets, 330 × 448 cm met brede marges.

Opm.: Mignon werkte tussen 1537 en 1540 in Fontainebleau en vestigde zich daarna in Parijs. Op grond van twee gesigneerde etsen werd op stilistische gronden een oeuvre van ongeveer zestig etsen aan hem toegeschreven, die tussen 1543 en 1547 gedateerd worden. Vele hiervan zijn waarschijnlijk ontstaan in een nauwe samenwerking tussen de eveneens tussen 1537 en 1540 in Fontainebleau werkzame Italiaanse kunstenaar Luca Penni en Mignon zelf. Uit enkele bewaard gebleven ontwerptekeningen van Penni blijkt, dat deze de figuren en soms de ornamentale randen ontwierp, maar niet het landschap. De uiterst zorgvuldig in alle details weergegeven bomen en dieren, die een merkwaardige combinatie met deze monumentale figuren vormen, zijn daarom waarschijnlijk de eigen inventie van Mignon.

Litt.: H. Zerner, *École de Fontainebleau-gravures*, Parijs 1969, J. M. 54.

Herk.: Verz. Prins Fürstenberg, Donaueschingen, veiling Sotheby, Londen 18-6-1982, nr. 590. Aankoop uit het F.G. Wallerfonds, 1982 (inv. nr. 1982:192).

Afb. 17. JEAN MIGNON (werkzaam tussen ca. 1535-1555) naar ontwerp van LUCA PENNI (?) (Florence 1500/04-1556 Parijs).

Schepping van Eva, ca. 1547.

Ets, 418 × 568 mm (plaat 423 × 585 mm), met brede marges. *Opm.*: Deze prent behoort tot een groep van drie grote prenten van ongeveer hetzelfde

formaat (met bijbelscènes) in brede ornamentale omlijstingen. De rijke bordures (met onder meer rolwerk, vruchten en twee hermen), die waarschijnlijk door Luca Penni zijn ontworpen, vertonen een grote invloed van het stucwerk, dat Rosso rondom zijn muurschilderingen had ontworpen in de Galerij van Frans I in het Kasteel van Fontainebleau (tussen 1533 en 1540). Tot nu toe ontbraken deze grote bladen met bordures van Mignon in de verzameling van het Rijksprentenkabinet.

Litt.: H. Zerner, *École de Fontainebleau-gravures*, Parijs 1969, J. M. 56.

Herk.: Kunsthandel Chr. Mendez, Londen. Aankoop uit het F. G. Wallerfonds, 1982 (inv. nr. 1982:157).

Afb. 18. HERMAN MULLER (Amsterdam ca. 1540-1617 Amsterdam) naar ontwerp van JOHANNES STRADANUS (Brugge 1523-1605 Florence).

De jacht op de leeuw, 1570. Gravure, 317 × 442 mm. Uit een serie van zes door Hieronymus Cock in 1570 uitgegeven Jachtscènes in ornamentale omlijstingen. Met adres *H. Cock excude*, getekend IOANNES STRADANUS. FLANDER INVENTOR.

Opm.: In opdracht van de hertog Cosimo I de Medici ontwerpt de Vlaamse kunstenaar Stradanus in 1566-67 tenminste 28 tapijten met jachtscènes ter decoratie van de Medici-villa in Poggio a Caiano bij Florence, die tussen 1567 en 1577 in de Arazzeria Medica in Florence geweven zijn. Twaalf van deze tapijten zijn bewaard gebleven, terwijl de meeste van de thans verloren

tapijten bekend zijn door drie series van zes prenten, die naar tekeningen van Stradanus in Antwerpen gemaakt zijn. De eerste serie van zes prenten, uitgegeven door Hieronymus Cock in Antwerpen, hebben, evenals de tapijten, fraaie ornamentale omlijstingen. In het geval van deze prent 'Jacht op de leeuw', waarvan het thans verloren tapijt in december 1567 gereed kwam, is de bordure met bokken e.d. hetzelfde als bij de prent 'De jacht op gemzen'. Een 1567 gedateerde tekening, met dezelfde compositie in spiegelbeeld, maar zonder bordure, bevindt zich in de Uffizi in Florence. De signatuur Stradanus met de toevoeging *inventor*, net als op de prent, wijst erop dat deze tekening eerder een ontwerp voor de prent dan voor het tapijt is. Wellicht zijn deze tekeningen met enkele voorbeelden van bordures naar de uitgever Cock in Antwerpen gezonden, waar Herman Muller de gravures hiernaar heeft vervaardigd.

Litt.: Hollstein XIV, p. 104, nr. 122; D. Heikamp, *Die Arazzeria Medica im 16. Jahrhundert*. Neue Studien, *Münchener Jahrbuch der bildenden Kunst*, Dritte Folge 20 (1969), p. 54, afb. 27; Timothy A. Riggs, *Hieronymus Cock, Printmaker and publisher*, dissertation Yale 1971, New York and Londen (Garland Outstanding Dissertations) 1977, p. 359, nr. 192; Welmoet Bok-van Kammen, *Stradanus and the hunt*, unpublished dissertation, Baltimore/Maryland 1977, pp. 10-12, cat. P.a.C. 1, 4-8. *Herk.*: Kunsthandel S. Emmering, Amsterdam. Aankoop uit het F. G. Wallerfonds, 1982 (inv. nr. 1982: 170).

Afb. 19. MONOGRAMMIST FLB (werkzaam ca. 1570-80) naar ontwerp van JOHANNES STRADA-

NUS (Brugge 1523-1605 Florence).

Uit een serie van *Zes Jachten*, 1574: blad 6: 'Herten worden in netten gedreven'. 2de uitgave met adres *Adri. Collaert Excud.*, getekend *Joannes Stradanus flander inventor*.

Gravure, 223 × 301 mm. *Opm.*: Na de dood van Hieronymus Cock in 1570 werd zijn prent-uitgeverij door zijn weduwe onder de naam *Aux quatre vents* voortgezet. Zij bezat waarschijnlijk de Stradanustekeningen van de tapijten in Poggio a Caiano en de rechten om deze in prent uit te geven. In 1574 en 1576 verschenen bij haar twee series van elk zes prenten, die het monogram dragen van de onbekende graveur FLB, die meer prenten naar Stradanus maakte. Bij deze prenten ontbreken de ornamentale omlijstingen, hoewel één 1567 gedateerde tekening, die gebruikt is voor een prent uit de serie van 1574, wel een ontwerp voor een dergelijke bordure bevat. Waarschijnlijk durfde de weduwe Cock de uitgave van een serie grootformaat prenten - zoals de serie van 1570 - niet meer aan, en besloot zij tot een minder ambitieuze publikatievorm. Het is niet aannemelijk dat deze series uit 1574 en 1576 een onmiddellijk succes waren, want er zijn maar weinig afdrucken bekend met het adres *Aux quatre vents*. Na zijn terugkeer in Nederland in 1576 ontwerpt Stradanus een geheel nieuwe serie van veertig jachtscènes, die door Philips Galle gegraveerd en in 1578 in Antwerpen uitgegeven wordt. Mogelijk aangemoedigd door het verkoopsucces hiervan, verwerft de schoonzoon van Ph. Galle, de graveur en uitgever Adriaan Collaert, de platen van beide series. Collaert, die het monogram van de graveur en de data van de

prenten uitwist, en het adres van de eerste uitgever door zijn naam vervangt, verzorgt een tweede uitgave van beide series, die van zeer goede kwaliteit is. De afgebeelde prent is met de overige prenten uit 1574 en de serie uit 1576, alle in de uitgave van Collaert, als een prentwerk in een album gebonden, dat afkomstig is uit de befaamde jacht-bibliotheek van C. F. G. R. Schwerdt (zie: *Hunting, Hawking, Shooting illustrated in a catalogue of books, manuscripts, prints and drawings collected by C. F. G. R. Schwerdt*, vol III, Londen 1928, pp. 164-165). *Litt.*: Riggs, zie titel bij afb. 18, p. 359, nr. 190-191; Bok-van Kammen, zie titel bij afbeelding 18, p. 34, cat. P. a. C. nr. 9, 11-13, 16, 18, 20-22, 24, 26-27. *Herk.*: Verz. C. F. G. R. Schwerdt, Londen; Veiling Gerda Bassenge, Berlijn 14/15-5-1982, nr. 4322. Aankoop uit het F. G. Wallerfonds, 1982 (inv. nr. 1982: 171-182).

Afb. 20. MELCHIOR LORCH (Flensburg 1526 of 1527-na 1583 Kopenhagen). Portret van Anton Wranczy, 1556. Ets, 112 × 78 mm, gemonogrammeerd FML en gedateerd 1556 in het onderschrift. *Opm.*: Tussen 1555 en 1562, onderbroken door korte bezoeken aan Wenen, verbleef Lorch in opdracht van Keizer Ferdinand I in Constantinopel. Hij begeleidde daar een gezantschap, dat tot taak had conflicten tussen Ferdinand en Sultan Soliman I op te lossen. De bisschop van het, door de Turken tevergeefs belegerde, Erlau, Anton Wranczy (1504-1573), maakte deel uit van dit gezantschap. Het portret dat Lorch van Wranczy in Constantinopel maakte is zijn enige - uiterst zeldzame -

gravure uit 1556; in de volgende jaren graveerde hij prenten van andere leden van het gezantschap (Hollstein 20, 37) en van een aantal vooraanstaande Turken (Hollstein 28, 29, 34, 35).

Litt.: Hollstein, xxii, p. 212, nr. 36; H. Harbeck, *Melchior Lorichs*, Hamburg 1911, pp. 37-38.

Herk.: Afkomstig uit een verzameling van 5187 prenten, ca. 1810 bijeengebracht in een exemplaar van Strutt's *Biographical Dictionary of Engravers*, Londen 1785-86, gebonden in 32 delen, uit band 19 bij M. Lorich (Veiling Christie, Londen 30-6-1982, nr. 26). Aankoop uit het F. G. Wallerfonds, 1982 (inv. nr. 1982: 243).

Afb. 21. PIETER DE JODE I (Antwerpen 1570-1634 Antwerpen) naar ontwerp van LODEWIJK TOEPUT, gen. POZZOSERRATO (Antwerpen ca. 1550-1605 Treviso).

Gemaskerd gezelschap in Venetië, ca. 1595.

Gravure, 371 × 502 mm.

Getekend *Petrus de Jode fecit, Lodovicus Pozzoraratus Fland. Tariusij invent. en Vidua Gerardi de Jode excudebat.*

Met onderschrift:

LARVATAE INCEDUNT VENETAE,

CUR LUCE PUELLAE?

AN FUGITANT LUCEM, SI BENE

QUID FACIUNT?

LUXURIANT ANIMI REBUS PLERUMQUE SECUNDIS.

DIVITIIS ALITUR LUXURIOSUS AMOR.

(Waarom lopen Venetiaanse vrouwen gemaskerd rond op klaarlichte dag?

Of ontvluchten zij het licht, als ze in goede doen zijn?

De geesten verlustigen zich als alles goed gaat.

Door rijkdom wordt de wellustige amor gevoed).

Opm.: Op de voorgrond van de prent schrijft een rijk

gekleed gemaskerd gezelschap, dat net uit een gondel lijkt te zijn gestapt, voorafgegaan door een luitspeler, naar een loggia, waar gemusiceerd wordt; een jongen brengt wijn naar het gezelschap. Het vergezicht op de achtergrond wijst erop dat het gebeuren in Venetië plaats vindt. In hoeverre het feestelijk gezelschap met het Venetiaanse Carnaval verbonden kan worden, blijft de vraag, zeker wordt de moraliserende betekenis, mede door het onderschrift, dat waarschuwt tegen wereldse genoegens als onkuise liefde en drankzucht. Van oudsher worden beide zonden met de nacht verbonden, net zoals de maskerade met bedrog en onkuise liefde. Evenals bij Johannes Sadeler's prent van het 'Nachtelijke Banket' van Joos van Winghe (Hollstein 559) uit 1588, kan men ook hier aannemen dat rijk gekleedde gemaskerde vrouwen courtisanes zijn. De voorstelling sluit aan bij eerdere afbeeldingen van Venetiaanse feesten en partijen van andere Noordelijke kunstenaars als Hieronymus Francken I (Aken, 1565), Dirck Barentz (de prachtige tekening in het Rijksprentenkabinet, in 1584 door Goltzius gegraveerd), F. Valckenburg en Toeput zelf. De uit Mechelen afkomstige Toeput werkte, waarschijnlijk in het atelier van Tintoretto vanaf 1573, in Venetië en vanaf 1582, niet al te ver van daar, in Treviso. Vermoedelijk is het contact met Pieter de Jode I in Venetië gelegd; op één van zijn gravures (Hollstein 101, ca. 1590) vermeldt De Jode achter zijn naam *in Venetia*.

Terwijl veel van de prenten, die De Jode in Italië naar Vanni, Boscoli e.a. maakt, waarschijnlijk vooral voor de Italiaanse markt bedoeld

waren en waarschijnlijk in Italië zijn uitgegeven, lijkt deze in Antwerpen tussen ca. 1592 en 1597 uitgegeven prent, eerder aan te sluiten bij de Noordelijke traditie in moraliserende taferelen.

Litt.: Hollstein ix, nr. 110; Luigi Menegazzi, Ludovico Toeput (il Pozzoserrato), *Saggi e memorie di Storia dell'arte* 1 (1957), pp. 167-223, spec. p. 183-4; Konrad Renger, Joos van Winghe 'Nachtbancket met een mascarade' und verwandte Darstellungen, *Jahrbuch der Berliner Museen* 14 (1972), pp. 161-193, spec. pp. 173-4.

Herk.: Verz. Prins Fürstenberg, Donaueschingen, veiling Sotheby, Londen 18-6-1982, nr. 563a. Aankoop uit het F. G. Wallerfonds, 1982 (inv. nr. 1982:191).

Afb. 22. CHARLES HOWARD HODGES (Londen 1764-1847 Amsterdam).

Portret van Lodewijk Napoleon, koning van Holland (1806-1810).

Zwartekunstprent in proefdruk met retouches in wit krijt, 632 × 407 mm.

Opm.: Deze monumentale prent geeft het schilderij weer dat Hodges in 1809 van Lodewijk Napoleon schilderde en dat waarschijnlijk door de Koning zelf het jaar daarop werd geschonken aan het door hem gestichte Koninklijk Museum (thans Rijksmuseum; inv. A 653). Deze afdruk is de enige die tot dusver bekend is. De prent zal zeker bedoeld zijn geweest om te worden uitgegeven als het meest representatieve portret van de landsvorst. Maar nog vóór Hodges ermee klaar was, riep Keizer Napoleon zijn broer terug naar Parijs en werd het vier jaar oude koninkrijk Holland bij Frankrijk ingelijfd. Hodges heeft toen het werk laten rusten, en

mogelijk zelfs de koperen plaat vernietigd. Er bestaat een zwartekunstprent door Hodges, naar een schilderij dat hij al in 1808 van Lodewijk Napoleon maakte (Frans Halsmuseum, Haarlem) en dat vermoedelijk diende als voorstudie voor het latere portret ten voeten uit. Maar ook deze prent – bekend in drie staten – werd nooit uitgegeven. Voor het Rijksprentenkabinet heeft Koning Lodewijk Napoleon bijzondere betekenis gehad, omdat op zijn wens in 1807 voor f 100 000,- de grote prentencollectie van P. C. Baron van Leyden werd aangekocht, waarmee de grondslag werd gelegd voor een nationale grafiekverzameling.

Litt.: Bernard Houthakker, Charles Howard Hodges, *Maandblad voor beeldende Kunsten* 3 (1926), pp. 335–336; A. C. W. Baron van der Feltz, *Charles Howard Hodges 1764–1837*, Assen 1982, p. 315, nr. 636 (Door een verwarring met een afdruk van de prent genoemd onder nr. 637, wordt ten onrechte vermeld dat een voltooid prent in het Rijksprentenkabinet is).

Herk.: Verz. J. Kneppelhout, Oosterbeek, veiling Van Stockum, 's-Gravenhage 15/22-5-1920, nr. 2979; Verz. B. Houthakker, Amsterdam, veiling Sotheby Mak van Waay 15-6-1982, nr. 87. Aankoop uit het F. G. Wallerfonds, 1982 (inv. nr. 1982:188).

Afb. 23. REKISENTEI EIRI (werkzaam omstreeks 1790–1800, Edo).

De courtesane Tsukasa uit het Waaier-huis (*Ogiya uchi Tsukasa*), 1796/7(?). Kleurenhoutsneede, 374 × 259 mm. Gesigneerd: *Rekisentei Eiri hitsu*. Met onbekend uitgeversmerk en waaier. *Opn.:* Het Rijksprentenkabinet bezit nog een portret van deze

beroemde courtesane van de hand van de kunstenaar Eisui (zie catalogus *Japanese Prints II, The age of Utamaro*, Amsterdam 1979, nr. 116). Op deze prent van Eiri, voor zover bekend het enig bewaardgebleven exemplaar, houdt zij een waaier in de hand met het portret van de acteur Danjūrō vi. Hij lijkt te zijn afgebeeld in dezelfde rol als op een portret van Kunimasa, eveneens in het bezit van het Rijksprentenkabinet; de rol is die van Isami no Jū in een van de vele bewerkingen van het populaire Sogo drama, dat in de eerste maand van 1796 werd opgevoerd in het Miyako theater in Edo (zie catalogus *Utamaro*, nr. 149). Het portret van Eiri werd daarom waarschijnlijk in hetzelfde jaar gemaakt. Over de identiteit van de kunstenaar bestaan veel twijfels. In de genoemde *Utamaro* catalogus (p. 83) werd hij nog beschouwd als een andere kunstenaar dan degene die signeert met *Eiri-ga* en aan wie men de familienaam Chōkyōsai heeft gegeven. Juist dit portret met de langere signatuur komt echter zeer dicht bij de beroemde 'grote hoofden' (*okubi-e*) van de laatstgenoemde kunstenaar, die aan het begin van de negentiger jaren kunnen worden gedateerd, dus eerder dan dit portret. De ongesigneerde waaier op deze prent (met een onbekend uitgeversmerk) zou ontworpen kunnen zijn door Kunimasa, niet alleen vanwege de gelijkenis met het al genoemde portret, maar ook omdat Kunimasa gold als een van de beste waaierontwerpers van zijn tijd (zie ook cat. *Utamaro*, nr. 155, 156). *Litt.:* Ch. Vignier & M. Inada, *Yeishi, Chōki, Hokusai, Estampes Japonaises*, Parijs 1913, nr. 248, pl. 22; K. J. Brandt, *Hosoda Eishi*, 1977, Cat. B.32, afb. 487.

Herk.: Verz. Emile Javal, veiling Drouot, Parijs 1926, nr. 241; Verz. Dr. Natwig, Oslo; Kunsthandel Galerie Edo, Oslo, Noorwegen. Aankoop gedeeltelijk uit het F. G. Wallerfonds, 1982, werd mogelijk gemaakt door de royale steun van 264 leden der Japanse gemeenschap in Nederland (inv. nr. 1982:265).

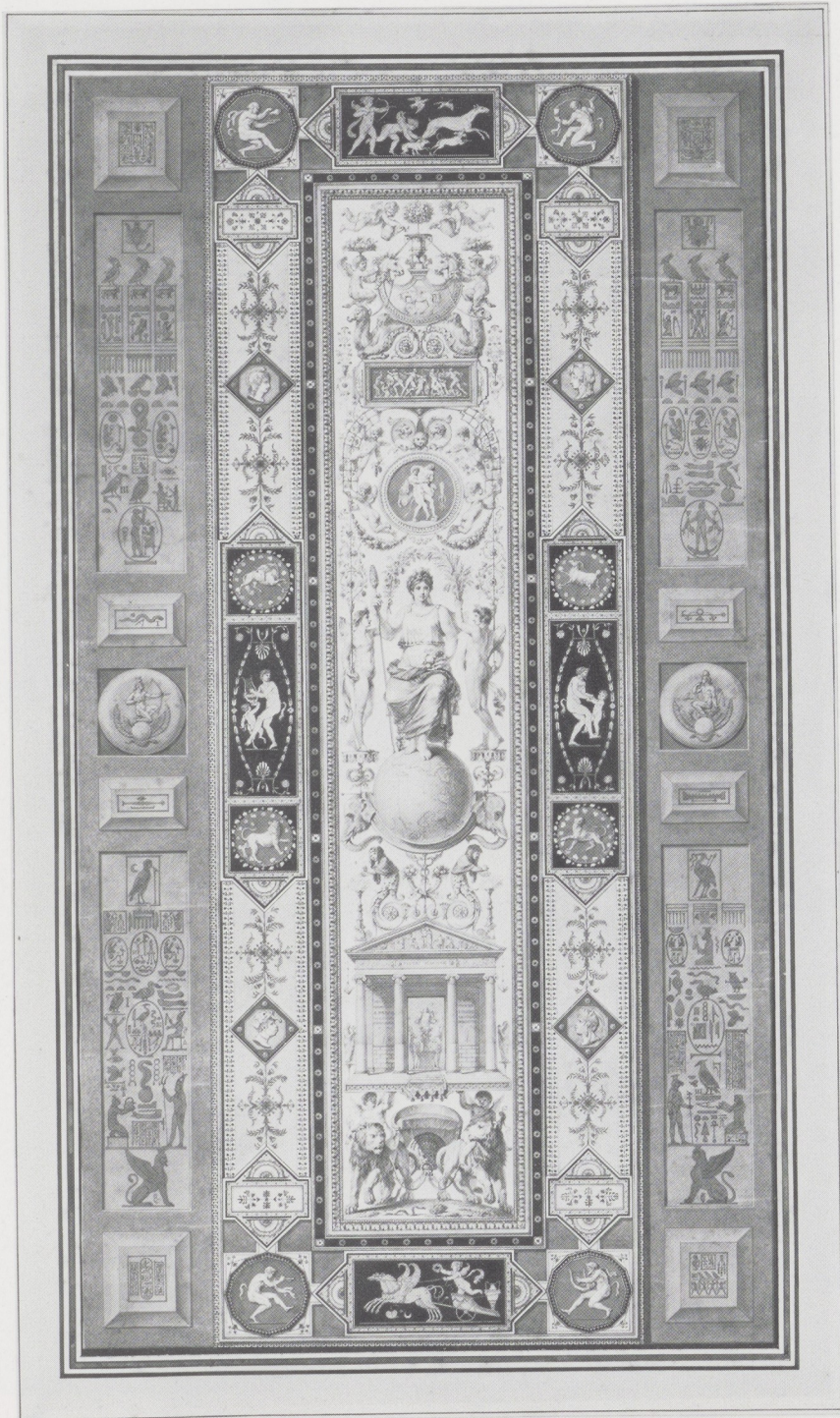

3

4

7

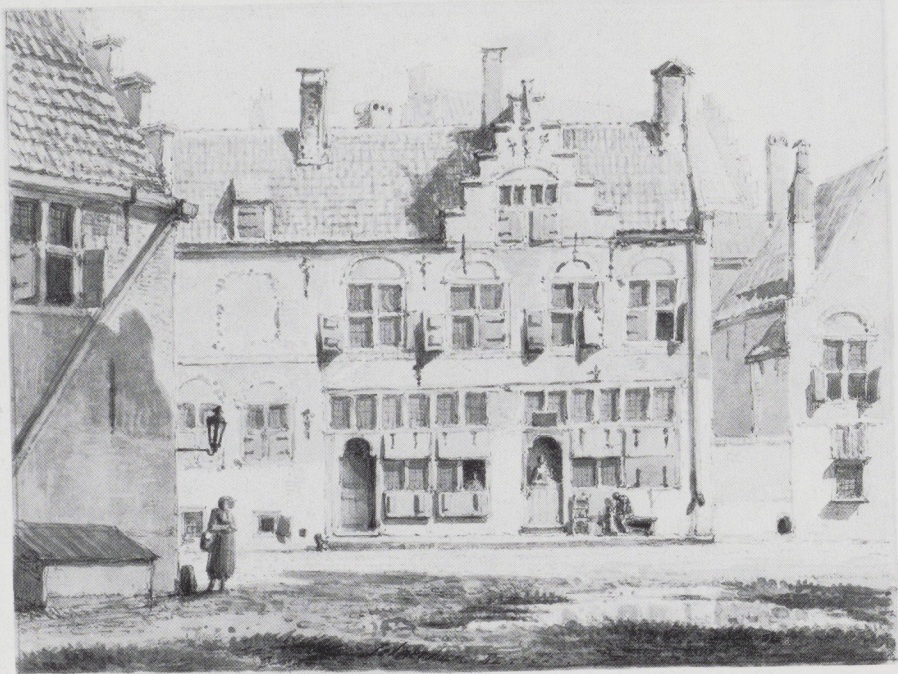
8

11

12

13

14

16

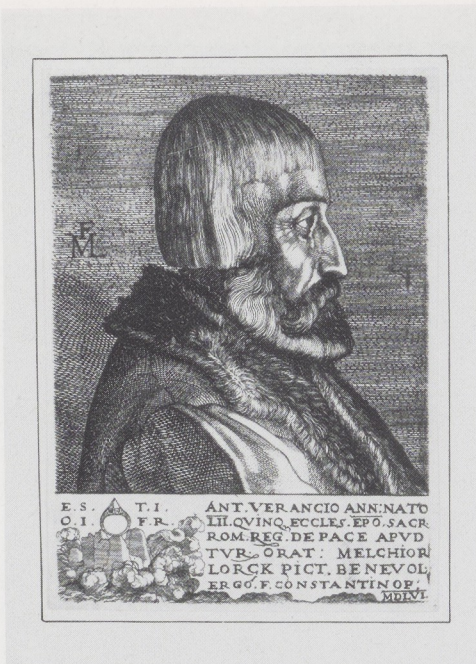
17

18

19

20

21

